

Cæcus et mutus natus, eadem usus medicina, cum A
oculorum acumine integram perfectamque recepit
loquelam.

Cæcus quidam in civitate Cantuariæ bene notus
quem et ipse vidi, panniculo sanguine martyris in-
tincto oculos fricuit, eademque hora est illuminatus.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA SEXTA

AUCTORE WILLELMO CANTUARIENSI.

(Hujus tractatus fragmenta tantum habemus, ea scilicet quæ in Quadrilogo exstant.)

FRAG. 1. Thomas Londoniensis urbis indigena, B
parentum mediocrium proles illustris, quasi ex mi-
ricis cedrus excrevit, et majores radice sua ramos
expandit. Quem secundum utrumque hominem mul-
tiplici naturalium gratia bonorum bonitas ditavit
divina, ut in ministerium magnum vas videretur
excisus, et ex naturæ beneficiis futurus prædicere-
tur antistes. Nam sermone jucundus erat et mode-
stus, quem blandum pueri, comem juvenes, gratum
senes mirarentur. Procerus ad elegantiam, morige-
ratus ad exemplum, prudens ad sapientiam, facie
juvenilem venustatem præferebat, et virilem gravi-
tatem. Postquam vero litterarum studiis traditus
liberales artes attigit, quatenus lascivia ætatis et
angustia temporis permisit, in illis profecit.

FRAG. 2. Matre vero defuncta, sibi patrique reli- C
ctus, quem incendia crebra attenuabant, vicesimum
secundum ætatis annum otio impendit. Et tandem
uni civium vice tabellionis adhæsit. Liberalium de-
nique disciplinarum scholas egressus, ad curiales
se transferens occupationes, cœpit in florem sæcu-
laris prudentiæ pubescere, et fructum discretionis
polliceri.

FRAG. 3. Qui videntes eum in necessitatibus ex-
pediendis prudenter agentem, et in consilio provi-
dum, cum eo sociale fœdus inierunt, condicentes,
ut de impetendis sibi ecclesiasticis beneficiis suffra-
gium suum communicarent. Erant autem tres: Ro-
gerius Neustriensis, Joannes Cantuariensis, Thomas
Londoniensis. Itaque primas pauca agebat, quibus
omnes vel unus ex istis non interesset.

FRAG. 4. Quomodo cancellarius factus est. Succede-
nte itaque post modicum Henrico, duce Norman-
niæ et Aquitanæ, Stephano Anglorum regi in re-
gnum, elaboratum est ab antedicto archiepiscopo,
suspectam habente novi regis adolescentiam, quem
pravorum hominum consilia pervertere moliebantur,
ut archidiaconus suus regis collateralis et cancella-
rius efficeretur, cujus ope et opera novi regis, ne
sæviret in Ecclesiam, impetum cohiberet, et consilii

sui temperaret malitiam, et reprimeret audaciam
officialium, qui sub obtentu publicæ potestatis, et
prætextu juris, tam Ecclesiæ quam provincialium
facultates diripere conspiraverant. Cernebat quippe
pontifex juvenem, cujus mores et industriam in va-
riis jam rerum eventibus expertus fuerat, in agendis
strenuum, in consiliis fîlum, in dubiis securum, in
adversis magnanimum, in apparatu magnificentum, in
largiendo munificum, ad jussa promptum, in obse-
quio sedulum, in omni denique opere providum et
circumspectum. Unde et talem aula dignum, et aulæ
gratum futurum, nec immerito arbitrabatur, spe-
rans exinde nihilominus eo procurante inter regnum
et sacerdotium deinceps pacis gratiam et unitatis
vinculum firmiter observari. Agente igitur et procu-
rante pontifice Thomas aulam ingreditur, et tri-
buente rege officium cancellariæ suscipit.

FRAG. 5. Qualis fuit in cancellaria. Archilevita
igitur aulam ingressus, et in aula, ut diximus, can-
cellariæ officio mancipatus, levitam pro tempore
exiit, et cancellarium induit. Regis siquidem se
conformans moribus, pariter nugis vel seriis inten-
dere, pariter venari, et idem prandendi, dormien-
dique tempus observare satagebat. Ad hæc curiales
facetias amplecti, numerosa clientela gaudere, glo-
riam quærere, popularis auræ flutibus delectari.
Nam, ut de supellectili taceam, frenis utens argen-
teis, spumosis thesaurum lupatis inferebat, mensas
et expensas comitum antecedeat, ut ex altero pa-
rum archidiaconi videretur reminisci, ex altero ma-
læficiis putaretur uti. Verumtamen licet ei mundus
in omnibus lenociniis suis adulari et applaudere
videretur, tamen quod rarius accidere solet, in
affluentia rerum mirandus et imitandus erat corporis
castitate, ut secundum vanitatem et castitatem de-
risorem beati Martini Bricium videretur exhibere.
Et quia tempus admonet, libet interim quod occur-
rit expedire. Erat in villa Staffordiæ usque regales
delicias mulier pulchra, ad quam rex consuetudinem
habuisse dicebatur. Quæ quia cancellario eo loci

adventanti xenia transmittēbat sæpe et multa, æstimabat oppidanus, qui eum hospitio susceperat, quod melior eum provocaret ad amplexum, novumque sibi procuraret amatorem, quæ prope contemptum, minus solito fruebatur amore. De quo volens certiorari, intempestæ noctis silentio, sumpta lucerna, clam ad hospitis sui cubiculum ingressus est. Quem videns immotum, suspicabatur quod ad eam transisset. Et extollens lumen vidit ante lectum virum procumbentem, pedesque et tibias discoopertum, qui post genculationes et orationes lapsus fuerat in somnum : et factum est, ut religiosus inveniretur, qui luxuriosus putabatur, forsitan ostendente Domino temeritatem nostram, qui facile judicamus hominem, nescientes quid sit in homine.

FRAG. 6. *Quibus obsequiis regis gratiam sit adeptus.* In omnibus autem lenociniis mundi blandientis, et prosperitatis arridentis applausu memor Thomas conditionis suæ, et oneris sibi impositi, quotidie, hinc pro domini sui regis salute et honore, inde pro necessitate Ecclesiæ et provincialium contra bestias curiæ pugnavit, et quatenus regia severitas et reverentia permisit, contra regem contendens, tanquam quodam futurorum præsigio sub pacis tempore dimicabat in acie.

FRAG. 7. Rex autem videns eum officium suum prudenter agentem, et fidelissimum sibi, primæ sedi Anglorum præficere cogitavit, credens ipsum tanti quidem honoris fastigio bene sufficientem, quem toties magnanimum in magnis periculis expertus erat, speransque suis hæredibus ad adeundum regnum eum profuturum, si se fatalis dies rebus humanis immature eximeret, se vero per eum ecclesiasticæ, ut sæculariæ, negotia pro libitu gesturum, si vita diuturniori frueretur.

FRAG. 8. Solus tamen episcoporum Londoniensis oblocutus est. Sed qui nullis juvabatur studiis, et sua, non quæ Jesu Christi, quæsisse videbatur, ea facilitate sententia plurimorum convinci meruit, qua contradicere præsumpsit.

FRAG. 9. Consecratus igitur beatus Thomas, ut cum sacramento rem sacramenti consequeretur, veterem hominem renovare disposuit. Unde tanquam jam transformatus in virum alterum, factus est abstinentior, vigilantior, frequentior in oratione, sollicitior in prædicatione : æstimansque rectum renovationis progressum a se ipso incipere, tunc recte se aliis dominari posse, si sibi ipsi prius didicisset imperare, corpus suum servituti subjiciens elocuit, ancillari, spiritum dominari, habituque monachali cum officio suscepto, spiritualem hominem, quem sub honestate tamen vestium oculis hominum eximebat, meritis implebat. Paucisque consciis sub lorica fidei militabat, gaudens quod in triplici veste triplicem personam gereret : exteriori clericum exhiberet, interiori monachum occultaret, intima eremitæ molestias sustineret; gaudens quod exteriori mundum falleret, interiori fratribus suis se conformaret, intima motus illicitos temperaret. Nam

A a quodam cœnobita Cantuariensis Ecclesiæ sanctissimæ conversationis acceperat, cui Dominus in visione locutus fuerat, quod si monachum indueret, Dominum in negotiis propitium et coadjutorem mereretur. Gaudensque, quod per hujus habitus suspensionem duorum prædecessorum suorum vitaret excidium : Stigandi scilicet et Elfni, ex quibus Stigandas in clericali habitu apostolica censura dignitate privatus vitam in carcere finivit, alter autem Alpino frigore congelatus, et scissi jumentis stercore pedes involutus, non est permissus sacra patrum monachorum sede non monachus insidere.

FRAG. 10. Et inde seminarium sumpsit : nam cum primas onere pastoralis curæ premeretur, mittens regem rogavit cancellarium sibi providere, quia ipse vix uni, ne dum duobus officiis poterat sufficere. Secundam vero causam iræ dedit : nam publicæ potestatis ministri per regionem Anglicanam de consuetudine sibi de singulis hidis, ut verbis comprovincialium utar, pecuniam colligunt, tanquam laboris mercedem, quem tuitioni patriæ impendunt. Quam pecuniam cum rex tanquam reditum nitetur in fiscum redigere, obstitit primas, diceas non oportere pro reditu computari, quod suo et aliorum arbitrio daretur. Sed et tertium fuit, quod iram regis accendit.

FRAG. 11. Accidit post modicum episcopum Lexoviensem reconciliandi gratia regem ex transmarinis adisse. Nam ab amicitia ejus exciderat : cui, forsitan ut recuperaret gratiam, quam perdidit, consilium dedit, utinam non in læsionem nominis sui, ut ad se partem cleri converteret, ne prævalerent adversus eum, dum simul quasi conserta acie starent, et communicato consilio atque suffragio sibi subvenirent. Igitur elaboratum est, ut iuncta unitas Ecclesiæ scinderetur, et in partes regis episcopi converterentur, quatenus et archiepiscopus converteretur, aut si solus staret facile contereretur. Conversis igitur episcopis, quibus ab antiquo regis odio dispendium membrorum et salutis imminere videbatur, conversi sunt et alii, qui domum suam super arenam posuerant, et fluminis impingentis impetum non sustinebant.

FRAG. 12. Sed et quadam die præsul Herefordiensis Robertus, et comes Vendomiæ, abbasque de Eleemosyna super prædictis consuetudinibus cum primate sermonem diutius habuerunt. Asserebat autem abbas se a Romano pontifice directum qui regis eum voluntatibus obtemperare persuaderet, dicens dominis cardinalibus dominum regem iurjurando cavisse, quia nihil in præjudicium Ecclesiæ postularet, sed honorari coram optimatibus suis duntaxat exoptaret, et per hoc postulationibus ejus vel umbratilibus et qualemcunque consensum sufficere ad reformationem pacis. Si quid sic præsumeretur, dominum papam sibi malle imputari, quam pacem non reformari. Non credimus ambigendum viros bonos bonum ecclesiasticæ pacis optasse, minus tamen cauti perum attendebant,

quia in modestia postulationis rex excederet, et in locum præsumptionis germina promissionis degenerarent.

FRAG. 13. *De vocatione archiepiscopi apud Clarendonam.* Rex igitur regni et sacerdotii, ut videbatur, pacem zelatus, sed sibi et archipræsali suo minus providens, apud Clarendone regnum convocat universum. Quo cum præsules et proceres convenissent, exegit rex instantius, ut promissa sibi solverentur. Verum archiepiscopus, licet regi assentire promisisset, suspectam tamen habens regis promissionem, et quia frequenter principes ad indebita manus extendunt, modum ignorantes, elegit potius apud regem, quam in lege Dei periclitari, æneumque serpentem conterere, priusquam pravitas in populo Dei pullularet. Itaque quamvis exilium vel carcereum metueret, Deum tamen pluris arstimans ex adverso ascendit. Ille minatur, iste refragatur; ille delirat, iste tacita prece suspirat. Interea episcopi Salesberiensis et Norvicensis, quos ab antiquo odio plena manebat, timentes sibi ex impacati temporis occasione, verbis lacrymabilibus archiepiscopum exorabant, quod sui misereretur cleri, quod animi pertinaciam relaxaret, ne ipse carcerem, clerus exterminium, ipsi capitis damnationem incurrerent. Sed et comites duo, potentissimi in regno, ipsum aggressi dicebant, quod nisi ille voluntati regis acquiesceret, ex regis jussione ipsi ad violentiam cogendi erant, quæ regi, sibique perpetuam erogaret, infamiam. Vir igitur invictæ constantiæ, et in petra Christi fundatus, nec blanditiis emollitus, nec terroribus concussus, tandem a gremio veritatis, et sinu matris avellitur, cujus libertati adhærebat. Et ne victor in lite per superbiam tumesceret in mente, inde deerescens unde proficere deberet, derelinquitur ad horam sibi, ut cadat, post casum resurgat; cadens humanam fragilitatem agnoscat, resurgens circa se divinam miserationem intelligat. Sic, ne quis, de virtute sua confidat, princeps apostolorum Petrus, et David sanctus ceciderunt. Non tamen cadendi proponimus exemplum, sed si ceciderit quis resurgendi. Cecidit siquidem Petrus, sed respiciente in eum Domino, fens amarissime fortior resurrexit. Cecidit David, sed propheta eum redarguente, lapsus culpam plene pœnitendo delevit, et pœnam evasit. Sic beatus Thomas tentationi relinquitur ad horam, ut postmodum fragilitatis propriæ minor, fortior resurgat ad pugnam. Igitur cum tertio per Richardum, magni nominis virum, qui templo Hierosolymitano tunc præerat, sibi cavere moneretur et clero misereri, non ulit leonum applicationes, non geniculationes. Nam tanquam in ipsius verticem vibratos gladios viderent, plangere videbantur, et tanquam funus præsens futurum læcinus lugebant. Unde potius super clerum, quam super se motus miseratione, annuit de consilio illorum regiæ voluntati parere. Primus igitur ante omnes archipræsul in præacta forma se obligat, quod videlicet regiæ consuetudines foret observa-

turus bona fide, verbo illo suppresso, scilicet, salvo ordine suo. Et quasi juratoriam adjiciens cautionem, hoc se facturum in verbo veritatis spondit: peccatum peccato adjiciens.

Et id ipsum in eadem forma singulatim universi pontifices jurarunt. Et incontinenti facta obligatione in forma hac, per quosdam regni proceres, qui has nosse debuerant, facta est regiæ consuetudinum recognitio, et sicut publice, ita et expressim recensentur. Verum cum pleræque jam fuissent expressæ, et multo plures, ut videbatur, forent exprimendæ adhuc, archipræsul interlocutus est, dicens se nec esse ex antiquioribus regni, ut pristinas regni constitutiones sciret, nec in archipræsulatu diu fuisse: unde et dicebat se nescire de his. Et præterea quia inclinata esset jam dies, tantum negotium differendum in crastinum. Placuit sermo, et in sua se receperunt hospitia, in crastino revertentes in id ipsum. Et quæ pridie intermissæ fuerant consuetudines regiæ, recognitæ sunt et expressæ, et in scriptum chirographi modo confectum redactæ, et regiæ consuetudinum nomine censitæ. Quarum tamen multæ, ut perhibebatur, nequaquam regiæ, sed odio archipræsulis ad ancillandam Ecclesiam evomitum æmulationis et invidiæ virus: ipso etiam rege ignorante, quod homines inter ipsum et archipræsulem suum hac astutia dissensionis zizania seminare intenderent. Nec enim rex, qui adhuc juvenis, sicut nec archipræsul novus, pristinas regni consuetudines nisi ex aliorum relatu cognoscebat. Quales vero hæc regiæ consuetudines fuerint, si quis plenius scire desiderat, eas in fine hujus historiæ scriptas inveniet.

FRAG. 14. *Qualiter archiepiscopus ad se reversus facti pœnituerit.* Scriptis igitur consuetudinibus, et ad formam chirographi redactis, postulat rex ab archiepiscopo et coepiscopis, ut ad cautionem majorem et firmitatem sigilla sua appendant. Verum archipræsul, etsi vehementer contristatus, dissimulat tamen, regem contristare tunc nolens. Et caute quidem de plano non negabat, sed differendum adhuc dicebat. Etsi parati essent ad faciendum, dicebat tamen propter negotii magnitudinem decere dilationem vel modicam, cum juxta sapientem absque consilio nihil faciendum grave, et exinde post deliberationem aliquantulam ipsum et episcopos alias super hoc decentius requirendos. Scriptum tamen dictas consuetudines continens recepit, præmeditate quidem et provide, ut causam videlicet suam secum scriptam haberet. Aliam vero scripti partem suscepit Eboracensis archiepiscopus. Rex vero ipse tertiam, in regni archivis reponendam, et sic a curia recedens versus Wintoniam archipræsul proficiscabatur.

FRAG. 15. Et pœnitentia ductus, quod temerarie consensisset illicitis, quamvis ex magnorum virorum persuasionem culpam excusaret, quamvis ex cleri causa causam suam justificaret, tamen a se ipso, tanquam pro seipso commisisset, pœnas exegit, jejuniis et

asperitate vestimentorum se affligens, et se interim **A** gressa est super alterutram sine mensura caput. Rex enim clericos homicidas, fures, latrones, sicarios, aut aliis flagitiis deditos, ad sæculare iudicium trahebat, ut confessi vel convicti de crimine, officio suo privarentur, privati curiæ traderentur. Archiepiscopus vero, quid cui iudici liceret in causis considerans, nihil invenit quod habeat in ecclesiastica causa criminali potestas sæcularis, quæ de divinis rebus definire non potest, juxta constitutionem illam: Si crimen ecclesiasticum est, tunc secundum canones ab episcopo suo causarum examinatio et pœna procedat, nullam communionem aliis iudicibus habentibus in hujusmodi causis. Hæc et his similia considerans archiepiscopus, clericos infames non nisi apud ecclesiasticos iudices permittebat conveniri, ubi convicti propriæ dignitatis officio spoliarentur, non mutilarentur; quia non iudicatur Deus bis in id ipsum, vel ne forte duplici pœna multati, laicis infamibus conditione viderentur inferiores. Sed si post degradationem relaberentur in consimile flagitium, secundum publicas leges a sæculari iudice punirentur. Non enim decebat, ut dicebat, quamvis inordinatos, inordinate iudicari. Hæc et hujusmodi iram regis accendebant. Et jam ira præceps ferebatur, et per diuturnitatem temporis invalescens in odium vergebat. Quapropter episcopi non reminiscens se super gentes et regna ad evellenda vitiorum plantaria constitutos, non modo non sumpserunt scutum fidei, ut starent pro domo Domini in die belli, sed et posuerunt corpus suum in terra, ut fieret via transeunti. Nihilominus tamen vir Dei, acceptæ potestatis memor, Deo sibi que relictus, immobilis permanebat. Egerat in altum axes radices suas: et licet defluentibus foliis ramisque suis, tamen ad turbinem ventorum dejici non poterat.

FRAG. 16. De zelo archipræsulis pro dignitate Ecclesiæ. Interea elaboratum est ab episcopo Ebroicensi, ut rex et archiepiscopus in gratiam revocarentur. Rex autem ad gratiam sine suarum legum confirmatione compelli non poterat, non attendens legislatorem dicentem: « Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitiam, ut opprimant pauperes in iudicio et vim faciant humilibus populi Dei! » Unde cum episcopus ad pacem instaret et archiepiscopus Ecclesiæ profectum desideraret, qui sine pace provenire non poterat, mittit ad Romanum pontificem, tanquam rogans consuetudines illas confirmari. Quæ tam subita viri mutatio, quæ tanta constantis inconstantia, ut modo rogaret enormia confirmari, ad quorum consensum prius non potuit inclinari? Nimirum majoris arbitrio reliquit, quod per se non præsumpsit, ut a se culpam transferret, et domino suo satisfaceret, sed beati papæ religio circumveniri non potuit, qui regis et archipræsulis certamen ex ordine cognovit.

Archipræsul itaque fultus apostolica auctoritate et exhortatione, sicut erat spiritu fervens, mox excussit se, cum prophetico sarculo evellens, destruens, dissipans, et eradicans quicquid in horto Domini male plantatum reperisset. Non quiescebat manus ejus, non parcebat oculus. Quidquid etiam pravum, quidquid asperum, quidquid distortum, non jam cum prophetico sarculo, sed in evangelica securi dejiciens; regias quidem et ecclesiasticas consuetudines bonas conservans, alias vero in Ecclesiæ detrimentum, vel cleri dedecus introductas, tanquam spuria quædam vitulamina resecans, ne mitterent radices altas. Et tanquam de silvestri nimis silva et veprosa, sic nitebatur pro viribus quidquid asperum, incompositum, indecorum, obviumve foret, totum de populo suo delcre et extirpare, ut faceret prava in directa, et aspera in vias planas.

FRAG. 17. Videns itaque rex, quia in his, quæ tentabat, non præcedebat, ad id ex consilio malevolorum divertit, ut ad æmulum domini Cantuariensis legationem apostolicæ sedis transferret. Quod cum missis nuntiis postulasset, et non impetrasset, eo quod ab antiquo Cantuariensis Ecclesia legationis privilegio gaudere dignoscitur, cognovit et coniecit Romanus pontifex, cum ex nuntiorum protestatione, tum ex nota curialium crudelitate, quod vindicandum esset in archiepiscopum, nisi regi permitteretur de voluntate sua legationem cuiquam suorum conferre. Unde litteras censuit regi dirigendas, quasi legationem et legationis officium concederent, et gravamen archiepiscopo inferre prohiberent. Igitur qui missi fuerant, cum sanctitatem viri ad aliud inclinare non possent, cum umbratili et vana legatione reversi sunt. Quam rex suscipiens gloriabatur, et fertur, in nominis umbra, tanquam in archiepiscopum potestatem accepisset.

Sed nec in his finibus lis et ira subsedit, sed pro-

B **C**

FRAG. 18. Sub tanta, inquit, partis utrinque dissonantia pax perpetuum relegatur. Nec spes quidem gratiæ poterit æstimari.

FRAG. 19. Ille autem gaudens ibat a conspectu concilii, quoniam dignus habitus est pro nomine Jesu contumeliam pati. Hamelinum tamen comitem et Ranulfum quemdam, præ cæteris ei maculam prodicionis impropertantes, tanquam mentientes refellit, vicissim impropertans, quod refellere non poterant, alterum garcionem et spurium, nec viri reprehensione dignum; alterius vero cognatum, quod in sua minime cognatione contigisset, ob crimen laqueo suspensum.

FRAG. 20. Ecce fugitivus ericius, de quo diaconus quidam vidit in visione. Nam rege Anglorum cum universitate suorum archiepiscoporum, episcoporum, comitum, procerum, abbatum, et priorum, in loco qui dicitur Waberghe, exsiliit ericius de medio eorum, tanquam tumultu venantium excitatus. Quem cuncti videntes agitare cœperunt, vociferationibus et insultationibus insectantes. Ipse autem multitudinem præcurrans, non in directum, sed per flexuosos calles ad mare festinabat, portans in dorso

suo librum intitulatum, Acus apostolorum. Nemo autem eorum, qui sequebantur, erat sine vitio corporis, sed aut cæcus, aut luscus videbatur, aut claudus, aut labiis, aut naso mutilatus. Cumque tandem venisset ericius ad mare, misit se in illud, et ulterius non emersit. Quod videntes, qui seum persecuti fuerant, reversi sunt. Et ecce suborta est nebula densa et tenebrosa, occupans faciem terræ, quam sequebatur imber sanguinis. Divertit autem rex in salam regiam fundatam in prædicto loco, et sedit in ea indutus veste candida, linea, et lata, caudisque vulpinis tanquam sero caput cinctus. Non cessabat autem sanguis super eum distillare, quia domus, utpotè deserta in loco deserti, sarta tecta non habebat, per quæ dependentes caudas vulpinas defluebat in sinum ejus. Cumque sinum et sinuosa vestis ejus volumina implesset, refluere cœpit et os ejus etiam abundans implevit.

FRAG. 21. Et paululum progressus quosdam de more gentis illius armatos obviam habuit. Quibus percunctantibus an ipse esset Cantuariensis archiepiscopus, verbo respondit: « Siccine Cantuariensis phaleratus incedit? » Et non est agnitus ab iis, quamvis de se ipso testimonium perhiberet.

FRAG. 22. Contigit eodem tempore Ricardum de Luci, familiarem regis, peregre redeuntem, ad eundem locum devenire. Qui audito archiepiscopi egressu a Britannia, accessit ad eum, promittens se ei gratiam regis redditurum, si rediret. Præsul vero se non credebatur ei, timens laqueos quos evaserat. Ille vero, quem reducere non potuit, diffiduciatum dimisit, et debitam domino patrique suo reverentiam non exhibuit.

FRAG. 23. De proscriptione totius cognationis archiepiscopi. Rex autem cum redeuntibus nuntiis se in suis petitionibus dilicisset repulsum, res omnes archiepiscopi suorumque confiscari præcepit; totam ejus cognationem, omnes qui eum familiaritate vel quovis titulo contingebant, proscriptos addixit exsilio. Non infanti vagienti, non decrepito seni, non in puerperio mulieri decubanti parcebatur. Processit ulterius furor inanis, et piis auribus horrenda crudelitas. Nam compulsi sunt adulti jurare, quod contristandi causa archiepiscopum, ubicunque reperiretur, expeterent. Prohibitumque est ne pro eo oraret Ecclesia, quod pro hæreticis et schismaticis facere consuevit. Quotidie igitur ad eum nova exsulum confluebat multitudo: nisi quod plerique a præfato juramento auctoritate apostolica absoluti in Flandria remanserint. Hi præsertim qui propter ætatis vel sexus infirmitatem, et multam, quæ tunc erat, inclementiam temporis absque multo sui dispendio ad archiepiscopum, sicut juraverant, proficisci non valebant. Cæteri vero quotidie glomerati veniebant ad eum ejulantes et plangentes, quod essent sic a natali solo expulsi, bonis suis proscripti, et ab amicis et proximis suis elongati. Et ita quotidie virum Dei movebant. Quanta igitur anxietate, quæq; premebatur, cum assidue præ oculis haberet,

A quorum miseræ causa erat, et quibus præter compassionem parum vel nihil conferre poterat, nimirum inter incudem et malleum versabatur, et tot in se persecutiones exceperat! Hinc ante martyrium martyr factus est, ante tunciones latomorum angulari lapidi conquadatus, ante fornacem ex ære in argentum, ante molam ex palca in frumentum transformatus, et citra fracturam alabastris nardi suavitatem redolevit. Vir itaque apostolicus, et fratrum potentatus, nationes et regna, audientes hæc mox obstupuerunt, et factum admodum profanantes, archiepiscopi et tali ac tantæ ejectionum turbæ totis pietatis visceribus compassi sunt. Unde archiepiscopus, eo quod tantam turbam secum ferre non posset, ipsos per diversas nationes et provincias, ac diversas personas cum litteris suis supplicatoriis transmittabat. Qui omnes ab eis, ad quos missi sunt, tum tantæ malitiæ odio, tum favore mittentis, benigne suscepti sunt. Omnibus itaque sic propitiante Domino provisum est in brevi, ut inter ipsos egens nullus esset, plurimi etiam feliciter in exsilio quam in patria degerent.

FRAG. 24. Quomodo archiepiscopus cœpit arctius vivere. Verum, etsi proscripitis Deo miserante sic provisum fuerit, archiepiscopus tamen attendens in tanta proscriptorum multitudine suum aggravatum exsiliū, et pœnam exasperatam, disposuit una et pœnitentiæ suæ aggravare restrictionem, ut præter illud, quod quotidie portabat, cilicium, et crebras, quas flagellatus furtivas accipiebat disciplinas, ipse quoque districtius solito viveret. Unde et uni fratrum, qui ipsi in mensa ministrare consueverat, una dierum instillavit secretius, ut inter alios lautiores cibos, quibus uti solitus erat, caute quidem, ita ut nullus adverteret, quotidie conventuales sibi apponeret cibos, quibus solis uti disposuerat. Quod ut cautius fieret et secretius mensa ipsi soli seorsim a suis ponebatur quotidie. Et ita quidem per aliquot dies solis pulmentariis aridis et insipidis, juxta quod Cisterciensis ordinis regularis institutio habet, vescabatur. Verum per aliquot tempus sic se mortificans, sic contra solitum vivens, post aliquot dies gravi decretus valetudine decubuit. In deliciis enim a primæva ætate entritus, absque salutis detrimento grossioribus uti non poterat. Verum ad cuiusdam familiaris sui admonitionem, cui ægritudinis suæ causam hanc, nec tamen sine importunitatis instantia, secretius judicavit, congruis sibi alimentis, sobrietate comite, utebatur. Unde Deo favente, in brevi restitutus est incolumis..

FRAG. 25. Quomodo rex archiepiscopum amoverit a Pontiniaco. Invidit ergo tantis profectibus, qui zizania superseminat in agro Dominico, et quia vir Dei de tribulatione profecerat, et ipse machinatione sua corruebat, bile majori motus hospitem, tanquam de loco crevisset, hospitio proturbare contendit. Cujus instinctu, ut credi fas est, direxit rex Anglorum litteras ad generale istud capitulum Cisterciense, ordini eorum plurimum commi-

notos, si ulterius adversarium suum apud se retinerent. Quod cum archipræsuli nuntiatum fuisset, habito cum suis consilio mox respondit nulla ratione se velle, quod sui occasione ordo læsionem ullam caperet, vel modicum aliquid damni hospitibus suis eveniret, qui in tam arcto et sibi et suis tantam exhibuisset humanitatem. Et addidit, quod quocunque diverteret, ubicunque caput suum reclinaret, ab eis se citissime amoveret: « Domino, inquit, si placet, mihi et exsulibus meis providente, qui volucres cœli pascit et vestit lilia. » Misit igitur ad gloriosum illum Francorum regem Ludovicum nuntium, qui de recessu suo a Pontiniaco, et causam recessus ei nuntiaret. Quod cum audisset rex, plurimum admiratus est, et mox suis, qui aderant, totum retulit quod audierat. Et iterando sic omnibus audientibus inquit: « O religio, o religio, ubi es? Ecce enim, quos credebamus sæculo mortuos, sæculi minas timent. Et pro rebus caducis, quas se propter Deum contempsisse profitentur a Dei opere, quod cœperant, convertuntur retrorsum, Dei causam et Dei causa exultantem ejicientes a se. » Et convertens sermonem ad eum, qui missus fuerat, inquit: « Saluta dominum tuum archipræsulem, et fiducialiter ipsi meo nomine nuntia, quod si mundus, et etiam qui videntur mundo mortui eum deserant, ego tamen eum non deseram, sed quantacunque rex Anglorum etsi dominicus homo, meus sit, adversus ipsum molliatur et exerceat, ego tamen suscipiam propter Deum exultantem, et propter justitiam adversa patientem. Nuntiet ergo vobis ad quemcunque ditionis nostræ locum divertere maherit, et paratum inveniet. » In brevi igitur reverso eo, qui missus fuerat, archipræsuli nomine regis reportata sunt hæc. Qui ad complendum cum suis peregrinationis suæ tempus residuum, præclaram illam et regiam civitatem Senonis, a Pontiniaco duodecim miliaribus distantem, elegit, tum propter loci plurimam commoditatem, tum propter civium laudabilem moralitatem, et devotam et præsertim advenis dapsilitatem, dulcemque affabilitatem, et jucundam socialitatem. Biennio ergo peregrinationis suæ Pontiniaci jam expleto, a Pontiniaco discessit.

FRAG. 26. De discessu a Pontiniaco, et revelatione martyrii sui. Cumque itaque territorium Senonense petens, vale jam se deducentibus facturus esset, erupit in lacrymas, quas increpans venerabilis abbas loci inquit: « Quid agis? Miror virum invictæ constantiæ femineam in mollitiem degenerare. Nunquid rei familiaris necessitas majores expensas exposcit? An comitatus rarior, et famulatus minor lacrymas istas excutit? Si quid tua poscit indigentia quod nostra facultas supplere possit, ostendatur, et fiet. » Respondit igitur archiepiscopus: « Nihil istorum, sed quæ de me sunt, finem habent. Dominus servo tuo vitæ finem, finisque modum in visu præteritæ noctis præostendere dignatus est. Gladium spiculatoris subterfugere non potero. » Subridens abbas

A inquit: « Ergo martyrio interibis? Quid escuento, temulento, et martyri? Non bene conveniunt, nec in una sede morantur calix vini quem potas, et calix martyrii. » Archiepiscopus inquit: « Fateor, corporeis voluptatibus indulgeo, bonus tamen Dominus, qui justificat impium, indigno dignatus est revelare mysterium. »

FRAG. 27. Beato igitur Thoma Senonis sic residente, rex Anglorum indignissime ferens, quod in petitionibus suis ipse repelleretur a quo suus protegeretur adversarius, presbyterorum bona, per diocesium Cantuariensem decedentium, et vacantes ecclesias occupavit, et pro voluntate personas instituit, et se ab Alexandro papa, quem jam Dominus, Romanæ miseratus Ecclesiæ, in sedem suam revocarat, alienavit. Unde dolorem suum in fide vindicaturus, clericos duos, Joannem videlicet de Oxenefordia, et Ricardum de Ivelcestria, misit ad imperatorem Alemanniæ Fredericum, qui concto consilio de pace Romanæ Ecclesiæ tractabat, mandans, quod si nomen et obedientiam Alexandri papæ abjuraret, participem se schismatis haberet cum episcopis et archiepiscopis suis. Ille cum schismatis fautores haberet, de consilio Coloniensis archiepiscopi, qui Octaviano extincto successorem jam suscitaverat consensus. Jurantibus itaque cum imperatore optimatibus, et episcopis quibusdam volentibus, quibusdam obtrectantibus, et usque in lacrymas renitentibus, nuntii quoque regis ex persona ipsius in consimilem formam jurarunt. Et tanquam si minus adhuc peccavisset, rex portus diligentissime custodiri præcepit, feralia in eos statuentis edicta, qui vel papæ mandata, vel litteras in Angliam deferrent, vel delatas reciperent. Præcepit etiam publice, et compulsi per vicos, per castella, per civitates, ab homine sene usque ad puerum duodennem beati Petri successorem Alexandrum abjurare. Omnibus igitur, capiti suo renuntiantibus sic, revelabantur ex multis cordibus cogitationes. Tunc erat videre miseriam, Dathan et Abiron quamplures per fines Anglicanos passim emergere, et in lateribus aquilonis Luciferum sedere.

FRAG. 28. De appellatione pontificum contra archiepiscopum. Post modicum tempus convenientibus ad urbem Londonias ex mandato regis episcopis et abbatibus nonnullis, visum est contra archiepiscopum appellari. Timebatur enim, ne ipse in enormia, quæ per regnum præsumebantur, manum correctionis extenderet. Appellarunt itaque primi Londoniensis et Saresberiensis, provocationis et prævaricationis fomites. Exoniensis ad appellandum cogi non poterat. Episcopus vero Roffensis per simulatam, ut dicebatur, infirmitatem excusavit suam absentiam. Sicut et suam Wintoniensis, per litteras dicens: « Vocatus a summo pontifice nec appello, nec appellare volo. » Et ex ambiguitate nominis putabatur ad summi pontificis, id est, domini papæ vocatus audientiam. Ipse vero summum pontificem, summum judicem intelligebat, ad cujus tribunal jam

jamque trabebatur examinandus, tanquam qui in multis diebus processerat, et vitæ metis appropinquaverat.

At archiepiscopus regem sæpe paterna charitate commonuit, tum per scripta, tum per viros, qui pro sua reverentiâ meruerant audiri, ut ab ecclesiasticæ libertatis oppressione desisteret. Sed et eundem super eodem Romanus pontifex per Rothomagensis archiepiscopum, et per imperatricem quondam Romanorum, matrem ejus, et per Herefordensem, et Londoniensem multa prece sollicitavit. Dumque singulis circa mandata suam diligentiam adhibentibus, Herefordensis ipsum usque in fines Walliarum ductantem exercitum cum litteris prosequerentur, nihil impetrarunt, nisi ut archiepiscopus repatriaret ultroneus, sicut ultroneus abcesserat. Credebatur tamen Londoniensem minus fideliter mandata prosecutum, quia cum domino papæ rescripsisset super executione mandati sui et responsione regis, ecclesiasticæ severitatis animadversionem, quam in prævaricatores intendebat, dehortari non erubuit, ut Ecclesia Cantuariensis perpetuum sui pastoris exilium, suumque lugeret Anglicana naufragium. Sed successor apostolorum et columna Ecclesiæ non movebatur. Noverat siquidem quis esset qui loquebatur. Unde eum modo non audivit sed et archiepiscopi, et ecclesiæ, cui præsidebat, juris et dignitatis providebat indemnitati, sicut ei ante exilium promiserat dicens: « Sane indubitanter credere te volumus, et firmiter tenere, quod nunquam in animum nostrum, Deo volente descendit, ut te vel ecclesiam tuam alicui personæ velimus in ecclesiasticis subesse, nec nisi tantum Romano pontifici obedire. » Nam, quia audierat Eboracensem archiepiscopum crucem suam in stipite elationis extulisse, et contra consuetudinem per provinciam Cantuariensem deferre, prohibuit ne id decætero facere præsumeret. Eboracensis igitur a temeritatis ausu prohibitus, et in cruce sua cruciatus, associatis sibi Londoniensi et Saresberiensis, una cum episcopis Angliæ congregatis, sicut dictum est, appellavit adversus Cantuariensem, scriptamque ei appellationem et appellationis terminum innotuit. Ille vero in omni patientia et mansuetudine rescribens, et increpans, et objurgans animos inquietos, ecclesiasticæ pacis unitatem retorquere frustra satagebat. Oportebat enim pati Christum Deum, et iniquitates Anorhræorum compleri.

FRAG. 29. *De legatis missis a domino papa.* Interea ad instantiam regis missi sunt a Romano pontifice legati duo. Quorum unus erat Willelmus presbyter cardinalis, regis amicissimus, qui, sicut ipse archiepiscopus de eo dicit, potius elegit esse malleator clericorum, principibus obsequendo, quam regum offensio divinam gratiam consequendo. Alter diaconus cardinalis Otho nuncupatus. Et plus avaritiæ quam justitiæ studiosi, et nisi delegarentur a domino papa, potius relegatione, quam legatione digni.

A Acceperunt autem plenariam potestatem decidendi quæstiones, quæ vertebantur inter regem et archiepiscopum, et debitum eis finem imponendi, remoto appellationis obstaculo. Archiepiscopus vero sciens regis amicissimum alterum, et instanter ab ipso petitum, alterum autem ex aliis causis suspectum habens, recusavit utrumque. Dicebat enim nequaquam se Willelmi jurisdictioni in causa debere subijci, qui regis instantia potius mittebatur, quam ipse coactus et missus veniebat: et quia non erat juri consentaneum subire ejus iudicium, qui de sanguine suo sibi commercium facere quærebat, et de pretio nomen et gloriam. Adeo autem recusabat, ut excommunicationi subijci mallet, quam ejus iudicium subire in aliquo extra curiam Romanam. Nam ad judiciariam potestatem obtinendam super eum multiplici laboraverat ingenio. Dominus papa tamen considerans malitiam temporis, ut mitigaret potentiam eorum, qui turbare poterant Ecclesiam, ad tempus eis potestatem judiciariam duxit concedendam. Unde cum in Franciam venissent, jactabat Willelmus, se in damnum et confusionem domini Cantuariensis venisse ad faciendam voluntatem regis. Hinc Gallicana verebatur Ecclesia: et qui bonum pacis expectaverant, deiectione Cantuariensis audita dejiciebantur. Sed qui confusionem intendebat, confusus et inutilis factus est, minus exsecra fronte ventilando metuendus adversario. Nam ante cognitionem causæ ab officii suscepta potestate reciderunt scribente rege Francorum domino papæ, quod maximum ingereretur Ecclesiæ scandalum, si defensor Ecclesiæ innocens deponeretur, et inde damnum dignitatis efficeretur, unde præmium promotionis promerendum esset. Unde dominus papa, quævis in medio Charybdis et Scyllæ constitutus: hinc enim rex Angliæ donis et promissis, et minis instabat, inde rex Franciæ precibus et admonitionibus obstabat. Hinc turbatio Ecclesiæ, si reprimeretur arrogantia, inde infamiæ nota si damnaretur innocens. Sententiam suam revocavit, scribens legatis, ne ordine judiciario inter regem et archiepiscopum præsiderent, sed plenæ inter eos paci componendæ omnimodis intenderent, ita quod archiepiscopo et Ecclesiæ suæ antiqua jura integra et illibata servarent, nec in terra regis aliquid magnum facerent, vel in regnum ejus, si eos intrare vellet, intrarent, nisi archiepiscopus regi primitus integre reconciliaretur, quia super his sibi et illis plurimum detraheretur, et ipse communi voce cunctorum sinistra detractioe laceraretur. Quæ cum in mandatis accepissent, legationis tamen reliquias prosequentes, regem aditum tanto minus lætificaverunt, quanto minus potestatis habuerunt; qui jam sciebat, et gravissime ferebat, quod potestas eorum exspirasset ex parte. Sed ne nihil ageretur, ad colloquium archiepiscopum vocarunt, et præfixum est tempus et locus.

Igitur conveniunt, hinc exsul cum exsulis suis,

in e legati, adjectis sibi archiepiscopis, episcopis, et abbatibus quamplurimis. Nocte vero proxima ante colloquium archipræsul vidit somnium, sicut ipse suis mane secum ad colloquium euntibus retulit, quod videlicet propinaretur ei venenum in calice aureo. Et quidem accidit sic. Alter quippe cardinalium, præfatus videlicet Willelmus, elegantis eloquii, et verba habens persuasibilia, pacis quidem suaves et blandos sermones ei obtulit: et videbantur in superficie bona verba et pacifica, quæ tamen si quis interiori aspiceret, ecclesiasticæ paci et libertati non modicum derogabant. Unde et singula fere, quæ a cardinalibus de pace proponebantur, archiepiscopo et suis suspecta erant, metuens capi in sermonibus, qui molliti et melliti erant, et tamen ipsi nihilominus jacula. Diutius igitur et inaniter protracto colloquio, tandem infecta pace, imo etiam absque omni spe pacis per ipsos deinde faciendæ, archiepiscopus et legati ab invicem discesserunt, legati quidem ad regem confestim revertentibus. In Genomannia vero, in civitate ipsa Genomannis, nonnullæ personæ regni jam convenerant: et videntes sic pacem nequaquam per cardinales posse fieri, in audientia ipsorum suas appellationes renovarunt, pro rege, pro regno, pro personis propriis, et pro ecclesiis suis ad sedem apostolicam reappellantes. Post aliquantum vero temporis cardinales, a rege multum honorati, et ambitiosis onerati donis, archiepiscopi et Ecclesiæ pace infecta, ad Romanam reversi sunt Ecclesiæ.

FRAG. 50. Archiepiscopus vero audiens novas et sciens enormitates cum veteribus, quæ in pessimos fructus excreverant, per diæcesim suam quotidie pullulare, sciens a propheta maledictum, qui gladium a sanguine prohibuerit, et qui opus Dei negligenter fecerit, ne non amputatis putridis ramis vinea Domini corrumpetur, accinxit se, et falcem ecclesiasticæ severitatis in multos exercuit.

FRAG. 51. Hinc enim ingratitude timens, regem respiciebat qui in se beneficia congesserat, dum schisma Romanorum declinaret, illinc periclitantem Ecclesiæ dum transgressionem impunitam relinqueret. Tentaturusque si vel adhuc sine incisione vulneribus medicari posset et citra rigorem severitatis regis emollire duritiam, missis duobus viris literatis et discretis, altero subdiacono et notario suo, altero Romanæ curiæ advocato, rogavit attentius ut archiepiscopo archiepiscopatum suum cum sua gratia redderet.

FRAG. 52. Sub ea tempestate rex Anglorum orandi gratia profectus est in Gallias, ubi rogatus a rege Francorum, et regni optimatibus, apud Montem Martyrum, divinæ majestatis intuitu, sanctorumque quos adorare venerat memorias, archiepiscopo suo gratiam suam reddere, omni deposita simultate, quamvis primo conquereretur quod sibi non occurrisset, concessit ut in pace et securitate repatriaret, possessiones et archiepiscopatum suum reciperet, et

A eo jure et libertate teneret, quo prædecessores sui tenere consueverant.

FRAG. 53. Rex autem Anglorum cito post prædictum colloquium in Angliam transfretavit. Imminente vero solemnitate beati Joannis Baptistæ, sub prætextu ordinandi regni convocatis regni proceribus, primogenito filio suo regni sui commisit habenas. Et erant qui dicerent, quia successuro sibi rex præcaverit hæredi, asseverantibus aliis, quia in odium archipræsulis, et in læsionem dignitatis Ecclesiæ Cantuariensis hoc fecerit. Imposuit autem ei manum archiepiscopus Eboracensis in Cantuariensi diocesi, in ecclesia videlicet beati Petri apud Westminsterium, contra dignitatem Ecclesiæ Cantuariensis et antiquam consuetudinem, assistentibus sibi et suffragantibus præsulibus Londoniensi, Sarresberiensij, et Rossensi, nec jus Ecclesiæ Cantuariensis protestantibus, ad cujus dignitatem et jus regum Anglorum coronatio ab antiquo pertinere dignoscitur. Post coronationem celebrato convivio, rex regi, pater filio dignatus est ministrare, et se regem non esse protestari. Poenituit eum dicti processu temporis et facti, didicitque rei comprobatione, non tantum Cantuariensem Ecclesiam læsisse, quantum in vindictam eorum, quos persecutus est, adversarium sibi ipsi de suo femore suscitasse.

Audiens hæc archipræsul in primis vix credidit. Ipse siquidem tanquam vir providus, et cui de suis adversariis suspecta erant omnia, a Romano pontifice litteras impetraverat, ad Eboracensem archiepiscopum et alios Anglorum episcopos ante coronationem directas, quibus auctoritate apostolica in virtute sanctæ obedientiæ erant inhibiti, ne in præjudicium archiepiscopi Cantuariensis, qui pro justitia exsulabat, regis filio diadema imponerent. Et directas has sibi litteras quidam episcoporum ante coronationem susceperunt. Alii de mandato præmuniti recipere noluerunt. Unde et contra inhibitionem apostolicam coronationi interfuerunt. Sed modicum attendere libeat, quam profana unctio, quam odiosa, quam inimica fuerit hæc consecratio; si tamen consecratio, magis quam execratio dici debeat apostolica benedictione destituta, imo in transgressionem contra virum apostolicum facta; quæ etiam ex mero odio, ira, et indignatione processit: odio patris spiritualis a patre carnali excogitata. Probant hæc lugubres, et omnibus post futuris sæculis detestandi, qui ex hac consecratione provenerunt, eventus; sacerdotum videlicet suspensio et anathematizatio, archipræsulis occisio, semel et iterum inter patrem et filium rebellio, et in fine egregii illius pueri consecrati sic in adolescentia omnibus post futuris sæculis præmaturæ mortis detestanda præventio. Unde et plangendum, et exclamandum: « O mors tua, Henrice, o mors quem dira! Quam dira et quam amara memoria tua, quæ talem et tantam mundi gloriam, dum adhuc ordiretur, succidisti! Quam inconsiderata, quam inhumana, quæ tam certam, ut putabatur, mundi spem, dum adhuc fructus in flow

esset tam præclaro, una et brevi flatus tui vehementia exsufflasti! Sit mors tua ille, qui mors mortis est, ut vel per te transeat ad vitam, qui non sibi, sed mundo sperabatur victurus. » Plura quidem de actibus Henrici hujus, etsi ætas tenera, strenuis tamen, et de modo ejus exitus a vita inseruissem hic, nisi quia quam scribendam suscepimus lex historie obviat. Igitur ad cœptum ordinem revertamur.

FRAG. 34. *De suspensione episcoporum.* Sciens itaque laudem pro certo sanctus Thomas coronationem factam sic, per nuntios suos, quatenus pax processerit, et in quibus finibus steterit, et de coronatione facta, Romano pontifici totum et verbo et scripto intimavit, humillime et lacrymabiliter supplicans, ut vel nunc se excuteret excussorum filius, et in falsos fratres maxime insurgeret, qui tanta læsione patris sui, propter ipsos exsilium et proscriptionem sustinentis, et matris suæ Cantuariensis Ecclesiæ, tam manifesti erant etiam apostolici mandati transgressores. Vir autem apostolicus audiens universa, et quæ et qualiter fuerant gesta, et in regem et in episcopos vehementer motus est, et archipræsuli multo plus quam prius paterno compassus est affectu. Sollicitavit etiam eum rex Francorum in virtute amoris, et sub impensi protestatione obsequii, ne ulterius dilationes frustratorias prorogaret, sicut regnum Francorum diligebat, et honorem apostolicæ sedis. Miseratus etiam Anglicanæ Ecclesiæ desolationem Willelmus Senonensis antistes sedem apostolicam petiit, et a Romano pontifice impetravit, ut rex Anglorum, omni appellatione cessante, subjiceretur anathemati, et regnum interdicto, nisi Cantuariensi Ecclesiæ pax redderetur.

FRAG. 55. Et ait rex ad archiepiscopum : « Optas, ut dicis, in Gallias repedare, sed arbitror expedire tibi mecum dies aliquot commorari, ut palam videatur quod nondum existimatur. Sciunt omnes inimicitias nostras, pax inita paucis innotescit. » Archiepiscopus inquit : « Ingratus non immerito reputabor, si benefactoribus meis vel vale non fecero. Ibo et revertar. »

FRAG. 36. Una vero dierum deambulans archiepiscopus in littore maris cum suis, dum qualitatem elementorum, sicut transfretaturis moris est, consideraret, Milonem quemdam Boloniæ decanum advenientem prospexit. Quem tanquam ad naulum exigendum properantem subridendo prior occupavit. Et inquit Milo : « Non ad naulum exigendum, sed ad mandatum deferendum festinamus. Hæc tibi mandat dominus meus comes Boloniensis : provide tibi. Parati sunt qui quærent animam tuam, portus transj marinos obsidentes, ut exeuntem te a navi rapiant et trucident, vel in vincula conjiciant. » Cui archiepiscopus : « Crede, filii, nec si membratim decerpendus sim, ab incepto itinere desisterem. Non metus, non vis, non cruciatus de cætero revocabit ulterius. Sufficiat Dominicum gregem pastoris sui absentiam laxasse septennem. Hanc vero extremam petitionem a meis obtinere votis omnibus exposco, nihil est

A enim quod magis hominibus debeatur, quam ut suprema voluntas, postquam aliud velle non possint, adimpleatur, quatenus ad Ecclesiam, a qua arceor vivens, vel mortuum ferre non graventur. »

FRAG. 37. Conspiraverant siquidem adversus archiepiscopum vel ex aliena voluntate, vel ex propria malignitate cum prædictis episcopis Reginaldus de Warennæ, vicecomesque Gervasius, et Ranulphus de Broc, quem pridem anathematizaverat, et cum armata manu litus obsidebant.

FRAG. 38. Et ingressus monasterium toto corpore prostratus formam humilitatis exhibuit. Deinde fratres omnes, a minimo usque ad maximum, cum lacrymis in osculo pacis suscepit. Nam quia quosdam ex eis excommunicatis communicasse audierat, cum peregre esset, per magistrum Joannem Saresberiensem et coxsulem meuse uno præ se præmissum fratri Thomæ venerabili viro potestatem solvendi injunxerat, ut quod contagionis in grege fratrum ex scabie schismaticorum contractum fuerat, antidoto reconciliationis eraderet.

FRAG. 39. Fertur enim dixisse Eboracensem : « Octo millia librarum numeratæ pecuniæ, Deo gratias, adhuc apotheca nostra reservat, quæ si tanta dispendia necessitas exegerit, ex asse demolienda erit ad reprimendam contumaciam Thomæ, dissipandamque arrogantiam, quæ major est quam fortitudo ejus. Ne, quæso, fratres, religionem vestram circumveniat. Adeamus potius dominum regem, qui usque in hodiernum diem causam, quæ inter nos et illum diutius vertitur, fidei patrocinio consecutus est, et de cætero, nisi per nos steterit, ad consummationem expediet. Si resilieritis adhærentes ei, quem habet adversarium (nunquam enim post tantas inimicitias, et inexorabiles redintegrabitur gratia) nos de ratione tanquam transfugas judicabit. Et si districte egerit vobiscum, de juris æquitate a vestris possessionibus vos dejiciet. Quid ergo facturi estis? Dicitis, quibus in terris, inopes rerum familiarium, mendicabitis? Si vero e converso steteritis cum quo stetistis, quid amplius facturus est qui vos damnavit? Fecit quod potuit in vos : sententiam per oravam suggestionem extorsit. »

FRAG. 40. Et ait Eboracensis : « Domine rex, mihi soli mutire permittitur, duobus sociis meis his, quibus aqua et igni interdictum est, confabulari nemo potest, nisi sententia damnationis eadem qua feriuntur, et ipse colloquens involvatur, quam ingratus ille, permissæ reversionis immemor, in illos et omnes coronationi filii tui consentientes effudit. Nunc autem patria potitus præcavens ne de cætero proscribatur, multo comitatu equitum peditumque præcuntium et subsequendum stipatus incedit, circumcuiens et quærens, ut in præsidia recipiatur. Non nos, domine rex, usque adeo vexationes assidue movent, non labores frangunt, non damna enormia sollicitant, quæ pro minimo ducimus, dummodo tibi domino regi fide servata placeamus, sed frequentes exactiones, sed officii nostri mutilata digni-

tas, sed famæ periclitantis diminutio. Quasi flagitium perpetraverimus, spectaculum facti sumus, reique judicamur, cum de puritate conscientiæ non dubitemus. » Respondit rex : « Si omnes excommunicationi subjacenti coronationi filii mei consentientes, ego, per oculos Dei, non excludor. » Sed intulit Eboracensis : « Æquanimiter ferenda tempestas est, quam declinare non potes, ut ex quieta mente et modestia tolerantia læcessitus et passus injurias videri merearis. Quod facile fieri potest, si dissimulare potes inpræsentiarum irrogata, et injuriantem quasi securum dimittis ad tempus. »

FRAG. 41. Cujus vero efficaciam fuerit in eo sententia, inpræsentiarum absolvemus. Cum enim præfatus Robertus in domo sua, quam de nemoribus archiepiscopi pro voluntate sua passim succisis in Cantuaria construxerat, quibusdam communicantibus ei convivium fecisset, canes panem, quæ manus ejus contractaverat, recusabant, qui de manibus aliorum quilibet porrectum avide sumebant : mitentibus cunctis et reliquias ejus fragmentis aliorum commiscentibus ab utrisque tanquam tactu contaminatis visi sunt canes abstinere.

FRAG. 42. Et adjecit : « Unus homo, qui manducavit panem meum, levavit contra me calcaneum suum. Unus homo, beneficiis meis insultans, dehonestat totum genus regium, totum sine vindice conculcat regnum. Unus homo qui manicato jumento et claudo, primo prorupit in curiam, depulso regum stemmate, videntibus vobis fortunæ comitibus, triumphans exultat in solio. »

FRAG. 43. Quorum nomina hæc sunt. Primus, Reginaldus, nullius, sicut asseverabant, sceleris metuens, et ab Urso patre belluinam feritatem trahens. Secundus, Hugo de More-Villa, mortis scilicet, vel mortium Villa. Quocunque modo dicatur, mortis virum exprimit. Illius uxor, ut fertur, cum juvenem quemdam Lithulfum nomine ardentem amaret, et ille stuprum recusaret, exquisita muliebri versutia, petiit, ut vel educto gladio coram sedulentis speciem agens, admitteret equum suum. Quod cum faceret, propria voce exclamavit ad præeuntem virum : « Huwe of Morevile, war, war, war, Lithulf haveth his swerdlydrawen... » Quod Latine sonat : « Hugo de More-Villa, cave, cave, cave, Lithulfus eduxit gladium suum. » Quamobrem juvenis innoxius, tanquam qui ad fundendum sanguinem domini sui manum extendisset, morti addictus, et aqua ferventi decoctus, martyrium complevit. Quid de genimine viperarum speremus? Nunquid de tribulis uvam, aut de spina sicum colligimus? Si arbor mala fructus bonos facere non potest, teste veritate, consequens est ut ex radice mala et virosa germen innocuum non surgat. Tertius, Willelmus de Tracy, qui quamvis in congressu militari sæpè fortiter fe-

cerit, tamen ejus conversationis fuit, ut exigentibus peccatis ad parricidium vel aliud flagitium devolvi meruerit. Quartus Richardus Brito, qui ob pravitatem vitæ ex Britone brutus effectus est : dumque præliatur in ecclesia, pro nomine tironis notam traditionis incurrit.

FRAG. 44. Unde satellites Satanæ, cælum terramque suo sceleri putantes arridere, proniores et animosiores effecti, in blanditiis elementorum sibi blandiebantur. Abierat Ranulfus de Broc in occursum eorum, totaque commota regione maritima, multo milite stipatus adventabat.

FRAG. 45. Præcurrebant jam per medium fratrum vespas cantantium duo pueri, plus terrore quam voce hostilem invasionem nuntiantes.

FRAG. 46. Valvis igitur apertis, ecce lictores per scrutato palatio Ecclesiæ, conglobati per claustra ruunt. Ex quibus tres in lævis secures, unus bis acutam deferrebat, omnes vero in dextris gladios acutos vibrabant.

FRAG. 47. Quibus verbis sicarius repercussus duos vel tres passus resiliit, similis factus illis, qui in passione Domini, Domino dicente ego sum, abierunt retro et ceciderunt in faciem suam.

FRAG. 48. Accelerans igitur Ursides de primo ictu referre tropæum, et de festina prodicione sua lucrum prosiliit, et toto conamine suo capiti protenso vulnus inferre nitens, clerici cujusdam brachio gladio grave vulnus infixit.

FRAG. 49. Hic autem qui percusserat, exclamavit tanquam devicto hoste triumphans : « Percute, percutite. » Protinus quidam stantes abduc ad orationem dispersi sunt, secundum illud evangelicum : « Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. » Non enim levem omnibus timorem Dominus incussit, sed magnum, et qui posset cadere in quemvis etiam constantissimum. Timens autem clericus ille post vulnus vulnera, post gravia graviora, ad altare proximum divertit, quo plures ex fratribus vitæ metuentes confugerant, nescientes a quo percussus fuerat. Sed de auctore vulneris inde conjicimus, quod Willelmus de Traci cooperatoribus suis apud castrum Salwode, quantum quisque sævisset in martyrem referentibus, scelusque suum jactantibus, dixerit se etiam brachium Joannis Saresberiensis præcidisse. Sed et unus de fratribus, circa patrem studio compassionis obversatus, ictum pertulit. Verum oratio boni pastoris obtinuit, ut grege non diminuto, ipse solus occumberet. Unde plano gladii percussus caput attonitum reportavit.

FRAG. 50. Servata namque vultus venustate in morte specie tenus quamdam exhibebat hilaritatem et sanctitatem, quam gerebat in mente, ut non exspirasse videretur, sed vivido colore clausis oculis et ore potius somnum capere.